

**“IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-
INNOVATSION TADQIQOTLAR”**

ilmiy-metodik jurnali

Bosh muharrir:

Boltaeva Mohichehra

Tahrir hay'ati:

07.00.00 - Tarix fanlari

- Ergasheva Yulduz — Tarix fanlari doktori, professor
- Zununova Gulchehra — Tarix fanlari doktori, professor
- Kurbonova Zemfira — Tarix fanlari doktori, professor
- Askar Jumashayev — Tarix fanlari doktori, professor
- Nurjanov Sabit Uzakbayevich — Tarix fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Xaydarov G'ayratbek Mirzapulatovich — Tarix fanlari doktori, dotsent
- Seydametova Gulnara Utarbayeva — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
- Nasirov Bunyod — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
- Sulaymanov Salamat Arepbayevich — tarix fanlari doktori, dotsent
- Tangirbergenova Kalligul — tarix fanlari nomzodi, dotsent
- Akimniyazova Gulnaz Abdinayimovna, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00 - Falsafa fanlari

- Yaxshilikov Juraboy Yaxshilikovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Saitkasimov Akbar Isaxanovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Musaev Odil Raxmatovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Suvanov Ilxom Abduxalilovich — Falsafa fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Alima Berdimuratova — Falsafa fanlari doktori, professor
- Kabulniyazova Gulchehra Tashpulatovna — Falsafa fanlari doktori, professor
- Siddikov Ilyos — Falsafa fanlari doktori, dotsent

10.00.00 - Filologiya fanlari

- Zakirova Soxiba — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Ganiyeva Shodiya Azizovna — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Soatova Nodira — Filologiya fanlari doktori, professor
- Kobilova Zeboxon Bakirovna — Filologiya fanlari doktori, professor
- Teshaboyev Dilmurod Raxmadjonovich -
Filologiya fanlari doktori DSc, dotsent

13.00.00 - Pedagogika fanlari

- Jo'rayev Risbay Xaydarovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turgunoy Egamberdiyeva — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Ibragimov Xolboy Ibragimovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turakulov Olim Xolbutayevich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Abdullayeva Barno Sayfutdinovna — Pedagogika fanlari doktori, professor

- Ismoilov Temur Islamovich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Umid Negmatovich Xo'jamqulov — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Isakulova Nilufar — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Jumanəzova Muxayyo Tojiyevna — Pedagogika fanlari doktori, dotsent

19.00.00 - Psixologiya fanlari

- Abdullayeva Dilbar — Psixologiya fanlari doktori, professor
- Atabayeva Nargis Batirovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent,
- Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
- Umarov Baxriddin Mengboyevich — Psixologiya fanlari doktori, professor
- Shamshetova Anjima Karamaddinovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent
- Norbekova Barno — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent
- Abdumajidova Dildora — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent

23.00.00 - Siyosiy fanlar

- Jo'raqulov Furqat Norjigitovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Axmedov Husniddin Alikulovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Musaev Mansur Tursunpulatovich — Siyosiy fanlar doktori, katta ilmiy xodim Ravshanov
- Fazluddin Ravshanovich — Siyosiy fanlar doktori, dotsent

22.00.00 - Sotsiologiya fanlari

- Xolbekov Abdug'ani Jumanazarovich — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Sodiqova Shoxida Marxaboyevna — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Gabdrahmanova Gulnara Faatevna — Sh. Marjani nomidagi Tarix instituti, Tatariston Respublikasi Fanlar akademiyasi, Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Kamalova Xatira Sabirovna — Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent

"Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar" - bu ilmiy-metodik jurnal bo'lib, O'zbekistonda 2024-yildan beri nashr etilmoqda. Jurnal har chorakda bir marta, yiliga 4 marta chop etiladi. Ushbu jarayonga talabga ko'ra muassislar va tahrir hayati bilan birgalikda kelishgan xolda o'zgartirish kiritish mumkin.

MUNDARIJA

07.00.00 – Tarix fanlari.....	6
SOVET DAVRIDA O‘ZBEKISTONDA XIZMAT KO‘RSATISH TIZIMINING GENEZISI VA SOHADAGI MUAMMOLARNI AHOLI TURMUSHIDA AKS ETISHI (MAISHIY XIZMAT KO‘RSATISH VA UMUMIY OVQATLANISH MUASSASALARI MISOLIDA).....	6
Nasirov Bunyod Uralovich.....	6
09.00.00 - Falsafa.....	13
“NANOTEXNOLOGIYA” TUSHUNCHASINING FALSAFIY TAHLILI	13
Ashirmatov Hayot Xaitovich.....	13
FALSAFIY ANTROPOLOGIYA MUSTAQIL BILIM SOHASI SIFATIDA.	19
G.T. Kabulniyazova.....	19
10.00.00 – Filologiya.....	24
FRANSUZ VA O‘ZBEK TILLARIDA TIBBIYOT TERMINLARINING TARKIBIY XUSUSIYATLARI.....	24
Abrayeva Shahnoza Esonovna	24
OLIY O‘QUV YURTLARIDA RUS TILINI O‘QITISHDA KOMPLEKS YONDASHUV	28
Mirrahimova Gulbahor Shuhratovna,.....	28
FRANSUZ VA O‘ZBEK TILLARIDA XARAKTER IFODALOVCHI OTLI FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR.....	31
Primova Munisa Majlimovna	31
ISTIQLOL DAVRI ROMANLARI GENEZISI	35
Yaqubov Islomjon Ahmedjonovich.....	35
HAMZA - JADID SHE‘RIYATINING ISTE‘DODLI KUYCHISI.....	42
Sevinchoy Yoqubova.....	42
FUZULIYNING TURKIY DEBOCHASIDA ADABIY-ESTETIK QARASHLAR TALQINI	48
Karimova Faridaxon Isakovna.....	48
FUZULIYNING UVAYSIYGA ADABIY TA‘SIRI	54
Nusratullo Jumaxo‘ja.....	54
OYBEK SH‘RIYATIDA VAZNNING FUNKSIYASI.....	59
Sabirdinov Akbar Gofurovich	59
SHE‘RIYATDA FALSAFIY MUSHOHADAKORLIK	69
Soatova Nodira Isomitdinovna	69
13.00.00 - Pedagogika.....	76

“SOVG‘A” ALIFBO KITOBİ	76
Abduvali Abdumutalibovich Yo‘ldashev	76
Adabiyotlar ro‘yxati:	79
РАССМОТРЕНЫ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ “ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И СПОРТ” К УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	80
Мухаммадиев Комил Бурхонович	80
OLIY TA’LIM XIZMATLARI SIFATINI BAHOLASH TIZIMI RIVOJLANISHINING NAZARIY YoDASHUVLARI	93
Saloxitdinov Sherzod Farxodovich	93
19.00.00 – Psixologiya	99
МОДЕЛИРОВАНИЕ В ПСИХОЛОГИЧЕСКОМ ЭКСПЕРИМЕНТЕ И ЕГО ОСОБЕННОСТИ	99
Хатамов Сирожиддин Мелихузи угли.....	99
Усманов Салахдин Аликулович.....	99
Аракулов Гайрат Тулкинович	99
23.00.00 – Siyosiy fanlar.....	105
GLOBALLASHUV SHAROITIDA YUZ BERAYOTGAN GEOMAFKURAVIY JARAYONLAR TADQIQINING FALSAFIY-METADOLOGIK ASOSLARI	105
Xoliqulov Muhammad Qaxor o‘g‘li.....	105

10.00.00 - Filologiya

OYBEK SHE'RIYATIDA VAZNNING FUNKSIYASI

Sabirdinov Akbar Gofurovich

Farg'ona davlat universiteti professori,
filologiya fanlari doktori,
ORCID: 0000-0002-5137-1763
a.sabirdinov@pf.fdu.uz

Annotatsiya: Maqolada Oybekning poetik mahorati uning she'rlari vazn xususiyatlarini tadqiq etish orqali yoritilgan. Oybek XX asr o'zbek lirikasi poetik tafakkuri taraqqiyotida muhim o'ringa ega bo'lib, uning she'riyatiga xos xususiyatlarni tadqiq etish keyingi davr lirikasining taraqqiyot bosqichlarini belgilashda ahamiyatli ekanligi bilan dolzarbdir. Maqolani tadqiq etishda struktural-poetik, tarixiy-qiyosiy, tarixiy-madaniy kabi tadqiqot usullaridan foydalanildi. She'rni shakl jihatdan mukammallashtirish borasida muttasil ijodiy izlanishlar olib borgan Oybek vazn, band va qofiyaning turli kontekstdagi keng imkoniyatlarini yuzaga chiqarishda ham katta muvaffaqiyatlarga erishganligi yortildi. Shoir she'riyatidagi shakliy o'ziga xosliklar g'oyaviy ta'sirchanlik va mazmundorlikka, obraz va obrazli ifoda jozibadorligiga xizmat qiladi. Oybek inson va tabiat go'zalliklaridan, tilsimotlari va murakkabliklaridan tug'ilgan hayratini besh bo'g'indan o'n besh bo'g'ingacha bo'lgan turli xil turoqlanishli vaznlarda ifodalashi tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: o'zbek she'riyati, poetik tafakkur taraqqiyoti, shakl va mazmun, g'oyaviy ta'sirchanlik, obraz va obrazli ifoda, vazn, ritm, musiqiylik, kompozitsiya.

ФУНКЦИЯ РАЗМЕРА В ПОЭЗИИ АЙБЕКА

Аннотация. В статье освещено поэтическое мастерство Айбека через исследование особенностей метра в его стихах. Айбек занимает важное место в развитии поэтического мышления узбекской лирики XX века, и исследование характерных черт его поэзии имеет актуальное значение для определения этапов развития лирики последующего времени. В процессе исследования использовались структурно-поэтический, историко-сравнительный и историко-культурный методы. Отмечается, что Айбек, ведя постоянные творческие поиски в направлении совершенствования формы стиха, добился значительных успехов в раскрытии широких возможностей метра, строфики и рифмы в различных контекстах. Формальные особенности поэзии поэта способствуют идейной выразительности, содержательности, образности и художественной выразительности. В статье исследуется, как Айбек выражал своё восхищение красотой человека и природы, её тайнами и сложностью через различные ритмические формы от пяти до пятнадцати слогов.

Ключевые слова: узбекская поэзия, развитие поэтического мышления, форма и содержание, идейная выразительность, образность и художественное выражение, метр, ритм, музыкальность, композиция.

THE FUNCTION OF METRE IN OYBEK'S POETRY

Abstract. This article explores Oybek's poetic mastery through the study of metrical features in his poetry. As a significant figure in the development of 20th-century Uzbek lyrical poetic thought, analyzing Oybek's poetic characteristics is crucial for understanding the progression stages of later lyricism. The research employs structural-poetic, historical-comparative, and historical-cultural methods. The article highlights Oybek's continuous

creative endeavors to perfect poetic form and his success in effectively utilizing the diverse contextual capacities of metre, stanza structure, and rhyme. The poet's formal uniqueness enhances ideological expressiveness, meaningfulness, and artistic imagery. The study also examines how Oybek conveyed his admiration for the beauty, mysteries, and complexities of human nature and the natural world through rhythmic patterns ranging from five to fifteen syllables.

Keywords: Uzbek poetry, development of poetic thought, form and content, ideological expressiveness, imagery and figurative language, metre, rhythm, musicality, composition.

KIRISH

She'riyatning janr xususiyatlariga, so'zning satrlardagi o'rniga e'tiborini qaratgan Oybek: "... poeziyada o'rinli-o'rinsiz har qanday terminlarni marjon qilib tizish asarni badiiy sifatdan mahrum qiladi. Poeziya maxsus janr, uning xususiyatlari bor. Buni shoir unytishi kerak emas"[1; 110], deya yozgan edi. Darhaqiqat, "She'r - so'z bilan aytib bo'lmaydigan hissiyot. Unda musiqa bor, aql bovar qilmas sehr bor" [2; 227]. Ana shu so'z bilan aytib bo'lmaydigan hissiyot, aql bovar qilmas sehr vaznning ulkan imkoniyatlarini yuzaga keltirgan ritm va musiqiylik orqali namoyon bo'ladi.

"Ritm - bu tartib, uyg'unlik, bir xil o'lchamdagi va izchillikdagi harakat" [3; 58] ekan "She'r tabiiy ravishda, ma'noni hisobga olgan holda talaffuz etilsagina haqiqiy hayotini yashay boshlaydi" [4; 36]. Musiqiylik she'rning joni bo'lsa, vazn ana shu jonning qon tomiridir. Vazn "...ritmning she'riy asardagi ko'rinishi yoki she'riy nutq o'lchanadigan mezon" [5; 406] dir. "Vazn - she'rning ilk tashkillanishi. U she'r motori, til materiali, yonilg'isi" [6; 188]. Vaznning musiqiy izchilligini, ohangdorlikning tadrijiy takomilini, ma'no bilan talaffuz o'rtasidagi uyg'unlikni ta'min etishdagi muhim o'rnini yaxshi anglagan shoir muttasil ijodiy mehnat orqali she'r ta'sirchanligiga erishdi. Ma'noni harakatlantiruvchi va inson borlig'ini sehlrab, ohanrabo yanglig' rom etuvchi she'riy tilsimotning ochqichi vazn ekanligini to'g'ri anglagan Oybek qator uslubiy izlanishlarida uni mukammallashtirishga e'tibor berdi. Ma'lumki, she'rda ritm, aksariyat, doimiy bo'lib, asardagi tuyg'u-kechinmalar, obrazlar harakati birligi va uyg'unligini ta'minlaydi. Prozada esa ritm o'zgaruvchandir, u ma'no harakatiga bog'liq bo'ladi. Ritmning barqarorlashgan ko'rinishi bo'lgan vazn esa she'rda musiqiy va tasviriy izchillikni yuzaga keltiradi. Mazmunning maroqli ifodasini ta'min etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Oybek ijodi hamisha ilmiy-adabiy jamoatchilik ardog'ida. Butkul ijodi qatori she'riyati tahliliga bag'ishlangan monografiyalar, qator maqolalar nashr etildi, dissertatsiyalar himoya qilindi. Taniqli adib M.Osimning "Oybek va uning she'rlari" [7; 42] nomli maqolasida ilk bor shoir asarlaridagi tuyg'u-kechinmalar tasviri, uslubidagi betakror qirralar nozik kuzatishlar asosida yoritiladi. Jumladan, professor S.Mirvalievning "Hayot va kurash poeziyasi" [8; 173] kitobi ustoz olim nomzodlik dissertatsiyasining monografik holatidir. Unda Oybek dostonlarining til qurilishi, tasviriy vositalardan foydalanish mahorati birinchi bor monografik yo'sinda tahlil etiladi, umumlashtiriladi. Atoqli adabiyotshunos, professor H.Yoqubovning "Oybek lirikasida g'oyaviylik va mahorat" [9; 188] nomli monografiyasi doktorlik dissertatsiyasiga asos bo'lgan edi. Unda Oybek she'riyatida g'oyaviylik va mahorat, lirik xarakter va konflikt, lirik tasvir va uslub, lirik obraz va peyzaj masalalari ilk bora atroflicha tadqiq etilgan. "Adibning mahorati" [10; 310] nomli salmoqli monografiyasida esa professor H.Yoqubov buyuk Oybek nasri bilan dostonchiligini, epik janrdagi badiiy mahorati sirlarini umumlashtirishga muvaffaq bo'ladi.

Akademik M.Qo'shjonovning "Oybek mahorat" [11; 355] kitobida adib romanlari va ba'zi dostonlarida obraz yaratish masalasi, professor L.Qayumovning "Olmos iste'dod" [12; 36] risolasida esa adib romanlari va dostonlarining mavzui, g'oyaviy yo'nalishi orqali badiiy dunyosi yoritiladi. Folklorshunos O.Sobirovning "Oybek ijodida folklor" [13; 104] kitobida

adib romanlari hamda dostonlarida xalq og‘zaki ijodi an‘analari kuzatiladi. Akademik B.Nazarovning “Bu sehrli dunyo” [14; 104] kitobida Oybekning adabiy-tanqidiy hamda estetik qarashlari tahlil doirasiga tortilgan. Atoqli adabiyotshunos, akademik N.Karimovning “Ilhom chashmasining ajib mavjlari” [15;56] risolasida adib ijodxonasiga – ba’zi dostonlari va prozaik asarlarining yaratilish tarixiga nazar tashlanadi. Taniqli olim I.G‘afurovning “Yurak – alanga” [16; 294] kitobidagi “She’rga sochilgan yulduzlar” maqolasida esa shoir she’riyatida badiiy talqin jozibasi, ifoda xillarining o‘ziga xosliklari yoritiladi.

Adib va adabiyotshunos U.Hamdovning “30-yillar o‘zbek she’riyatida “sof lirika” muammosi” (Oybek she’riyati asosida) [17; 142] mavzusidagi nomzodlik dissertatsiyasida tuyg‘u va kechinmalarining obraz va mavzu talqinidagi estetik qimmatini tadqiq etiladi. A.Sabirdinovning “Oybek she’riyatida so‘z va obraz” [18; 138] mavzuidagi nomzodlik dissertatsiyasida esa g‘oyaviylik va obrazlilik masalasi tahlil markazini tashkil etadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Oybek ijodining deyarli ellik yilini she’riyatga bag‘ishladi. Uning yigirma jildlik “Mukammal asarlar to‘plami”ning birinchi va ikkinchi jildlarini kuzatadigan bo‘lsak, ijodining 1932, 1938, 1940, 1952, 1953, 1954, 1956, 1958, 1966-yillar sahifalari bo‘shligini ko‘ramiz. Ammo bu ushbu yillarda Oybek she’r ijod etmagan, degan xulosa chiqirishimizga asos bo‘la olmaydi. Chunki shoir xayolida charx urgan, tutqich bermay va qog‘ozga qo‘nmay uchib ketgan rangin she’r kabutarlari ham talaygina bo‘lganligi shubhasizdir. Shunisi haqiqatki, Oybek og‘ir xastalik yillarida ham ijod bilan muttasil mashg‘ul bo‘ldi. Adabiyotimizni she’riy javohirlar bilan boyitishda davom etib, ulkan adabiy meros qoldirdi.

Oybekning ilk she’rlari to‘g‘risida so‘z yuritgan aksariyat munaqqidlar ularda “sababsiz mung”ning ko‘pligini ta’kidlaydilar. Bizningcha, bunday holning jiddiy sabablari bor. Bu izchil olib borilgan mustamlakachilik siyosati, urushlardan vayron bo‘lgan yurt, och-yupun xalqning og‘ir ahvoli bilan bog‘liq edi. Odatda, og‘ir, g‘amgin kechinmalar, aksariyat o‘n bo‘g‘indan yuqori bo‘lgan vaznlarda ifodalanadi. Shoir mahorati shundaki, u “Qushlar ucharkan”(1923) she’ridagi yengil vaznga asoslangan besh bo‘g‘inli satrlarda hazin kechinmalarini ifodalashga muvaffaq bo‘ladi. “Qushlar uchdingiz, Erkni quchdingiz. Qalbimga oqdi Totli she’ringiz” (1.13) satrlarida shoir yengil vaznni qo‘llashi bejiz emas. Bu, erkni quchgan qushlar parvozidagi yengillikni ifodalashga ham bir qadar yordam beradi. Oybek ushbu she’rda vaznni ohang va mazmun talabi bilan emas, balki obrazlarga muvofiq tanlagan. Misralari ikki so‘zdan tuzilgan va har bir so‘z alohida turoqni tashkil etuvchi yuqoridagi bandning birinchi, ikkinchi va to‘rtinchi satrlaridagi (2+3 tarzidagi) turoqlar izchilligi saqlangan. Uchinchi satrda uch bo‘g‘inli turoq birinchi, ikki bo‘g‘inli turoq undan so‘ng kelganligini ko‘ramiz. She’rning birinchi bandi qushlar tasviriga bag‘ishlangan bo‘lsa, keyingi banddagi lirik chekinishda shoir “men”ining erkinlikka chiqolmaganidan, xasta holatdan qutulolmaganidan iztiroblari o‘rin olgan. Garchand, Oybek buning sabablarini ochiq bayon etmasa-da, satrlarda yurtning vayrona tutqun holatiga ishora borligi anglashilib turadi. Bu turoqlanish yanada rang-baranglik kasb etgan quyidagi misralarda namoyon bo‘ladi:

1	4	=	5
Men II ucholmadim, I			
1	4	=	5
Gul II kucholmadim. I			
2	3	=	5
Xasta II holatdan I			
5		=	5
Kutulolmadim.II			

Bir bo'g'inli turoqlanishning she'rdan o'rin olishi, so'z urg'usini, ritmni, lirik "men" tuyg'u-kechinmalarining o'ziga xos to'liqlinini ta'minlagan. Bir so'z besh bo'g'inli turoqlanishni tashkil etuvchi so'nggi misra ikkinchi band tasviridagi ohang va mazmunni xulosalagandek va yakunlagandek bo'ladi. Obrazlar (qushlar, lirik "men") tasvirida harakat asosiy o'rin tutgani bois she'rda aksariyat, fe'l qofiyalar yetakchilik qiladi. Bu agglyutinatv tillar oilasiga mansub bo'lgan tilimizning tabiatiga xos jihatlar bilan ham bog'liqdir. Dastlabki bandda uzun pauza (bosh ritmik pauza) **qushlar, erkin, qalbimga, she'ringiz** so'zlaridan so'ng keladi. Keyingi bandda **men, gul, xasta, qutulolmadim** so'zlaridan keyindir. Agar she'rdagi misralarni birlashtiradigan bo'lsak, mazmun va ohangda katta o'zgarish ro'y berganligini ko'rmaymiz. Ammo ritmik pauzalardagi, tuyg'ulardagi izchillikka putur yetadi.

Qushlar uchdingiz, erkni quchdingiz.

Qalbimga oqdi totli she'ringiz.

Men ucholmadim, gul qucholmadim.

Xasta holatdan qutulolmadim, -

tarzdagi birlashtirish natijasida asosiy turoq 5+5, ichki turoq 2+3, 1+4, 5 shaklida ekanligi ayon bo'ladi. So'nggi bandning birinchi va uchinchi satrlari 2+3 bo'g'inlanishli turoqlangan bo'lsa, ikkinchi va uchinchi satrlar 3+2 shaklidagi turoqlanishga ega.

O'tdi, ketdi yoz.

Qo'limda bir soz.

Dardim anglatay,

To'xtangiz, bir oz! –

satrlarida lirik "men" qushlarga murojaat qilarkan, ularning jonli tasvirini yaratadi. Shu tariqa o'zining nozik tuyg'u-kechinmalarini ifodalashga erishadi. Bandlardagi yengil vazn obrazlarga xos muhim jihatlarning yoritilishiga hamda o'ziga xos falsafiy fikrlar guldastasining yaratilishiga asos bo'ladi.

Har bir bandning uchinchi va to'rtinchi satrlaridagi ko'chuv vazn orqali yuzaga kelgan ohangdorlikning o'ziga xos tulqinini ta'min etgan. Iztirobli og'ir kechinmalarining yengil vazndagi o'ziga xos talqini erksiz, vayrona holatdagi yurti ozod ko'rish haqidagi shoir orzulari bilan uyg'unlashib ketadi. Lirik "men" esa mustamlaka yurtida erksiz. Shu bois u qushlar kabi ucha olmaydi. Yurtning ozod, erkin kunlari - yozi ortda qolgan. She'rdagi erkin qushlar bilan hassos "men" tasviridagi qarshilantirish she'r drammatizmini yanada kuchaytiradi. Ozodlikni ulug'lovchi g'oyaviy pafosning yuqori ohanglardagi talqinini ta'min etadi.

Yu.N.Tinyanov "Shakl+mazmun=stakan+vino" [19; 37] degan ekan. Garchand, stakan vinoning sifatiga ta'sir eta olmasa-da, uning narsa sifatida mavjudligidagi va foydalanish imkoniyatining yuzaga chiqarishdagi o'rni kattadir. Demak, shakl mazmunning buy-bastini ko'rsatuvchi vosita. Oybek she'rlarida vazn mazmun va g'oya, obraz va ifodaviylik talablaridan kelib chiqadi. Shuningdek, vazn turli xil badiiy tasvir vositalari, so'z va tovush takrorlari izchilligidan, ba'zi hollarda esa ana shu izchillikning "buzilishi"dan yuzaga keladi. "She'r - bu harakat: obraz va vaznlar, g'oya va ohang takroriga qaytishlikdir".

Ko'z yoshim II tinmas bu chog', I

Ona, menga II bir oz boq! I

Hasratingda II ezildim, I

Yuzlarim II kuzgi yaproq. I (1,30)

Sevinchlari yo'qolib, ko'nglini qayg'u olgan, yoshlik chog'i hijronga cho'lg'angan lirik qahramon kechinmalari tasvirida dastlabki bandning birinchi va to'rtinchi satrlari 3+4, ikkinchi va uchinchi misralari 4+3 turoqlanishli yetti bo'g'inli vazn muhim o'rin tutgan. So'nggi bandda qofiyadosh so'zlar tarkibidagi "**oh**" undovi baralla yangrab, iztirobli tuyg'ular shalolasi yanada kuchayadi. Ushbu bandning, birinchi, ikkinchi va to'rtinchi satrlarida 3+4, uchinchi satrda esa 4+3 tarzidagi turoqlanish saqlanib qoladi. "Labimda // bir o'tli oh, / Xayolim // ufqi siyoh./ Mozoringga // yiqildim, / Istadim // totli nigoh" tarzida ona mozorida yig'layotgan shoir

tasvirida i tovushiga xos takrorning ham ma'lum ma'noda o'rni bor. Ushbu tovush talaffuzidagi cho'ziqlik iztiroblardagi so'ngsizlikning ham ifodalanishiga xizmat qilgan. Shuningdek, dastlabki bandedagi **yoshim, menga, hasratingda, yuzlarim**, keyingi bandedagi **labimda, xayolim, mozoringga, istadim** so'zlaridan so'nggi bosh ritmik pauza she'r ohangidagi izchillikni, ushbu so'zlarning kontekstdagi o'ziga xos urg'usini yuzaga chiqarish bilan birga nozik tuyg'u va kechinmalarining xalq og'zaki ijodi an'analarga xos yengil vazndagi ifodasini namoyon etadi.

"She'rda ritm deyarli doimiy bo'ladi. U asarning yagona va bir butun harakatini ta'minlaydi; prozada esa ritm beqarordir. U ma'noning o'zgaruvchan harakatiga bo'ysungan bo'ladi" [20; 91], deya yozadi rus adabiyotshunosi V.V.Kojinov. Darhaqiqat, she'rda ritm obraz tasviri va qiyofasini gavdalantirishga, prozada esa ritm qahramon faoliyati orqali yuzaga chiqqan voqelikni aks etirishga xizmat qiladi, uning rivoji bilan o'zgarib boradi. Tuyg'u va kechinmalarining she'rda misradan misraga uyg'unlashib va yaxlitlashib borishi natijasida vazn va ohang mushtarakligi paydo bo'ladi. Quyidagi kompozitsion xalqaga asoslangan bandlardagi izchil ritm va yengil vazn lirik "men" nozik kechinmalarining o'ziga xos ohang bilan uyg'unlashgan ifodasini namoyon etgan:

Ko'rdim II cho'pon qizini I
Baland II yashil tog'larda, I
Shafaq II kulgan chog'larda. I
Totdim II sevgi sirini, I
Ko'rdim II cho'pon qizini. I (1,179)

Har satri uch so'zdan iborat ushbu bandlarda nozik kechinmalar yetti bo'g'inli (2+5 tarzidagi turoqlanishli) vazn orqali tasvirini topgan. "*Ko'rdim cho'pon qizini*" satri takroridan yuzaga kelgan kompozitsion xalqa Oybek poetik mahorati va uslubiga xos muhim jihatni - tuyg'u va kechinmalarining izchil ohangdorlik bilan uyg'unlikdagi namunasini namoyon etadi.

Ikkinchi bandeda "*Dilbar oqshom yulduzi*" satrlari asosidagi xalqa yor sajiyasiga xos jihatlarining batafsil yoritilishiga yordam beradi. Natijada yor qiyofasiga xos yorqin tasvir qabartma shaklda yuz ko'rsatadi. Yetti bo'g'inli vazn keyingi bandeda ham saqlangani holda, u 4+3 shaklidagi turoqlanishning o'ziga xos ritmik jilolari bilan almashadi:

Ko'zlarida II porlaydi I
Dilbar oqshom II yulduzi, I
Qalbni silar II gul yuzi. I
Salom bersam II olmaydi, I
Uzoqlarga II qaraydi I
Dilbar oqshom II yulduzi...

"Ko'rdim cho'pon qizini" shaklidagi anafirik kompozitsiya lirik qahramondagi ilk sevgi kechinmalarini aks ettiradi. Bu sevgining sababchisi tasvirini izchillashtirish barobarida "*Dilbar oqshom yulduzi*" satrlari takrori asosidagi kompozitsion zanjir go'zal chizgilardagi cho'pon qizi qiyofasini namoyon etadi. Endi u she'rning dastlabki bandeda tasvirlangan cho'pon qizidan farqlanib, shoir qalb osmonida qo'l yetmas dilbar oqshom yulduziga aylangan obraz shaklida ko'rinadi. Ana shu tarzidagi kompozitsion anaforalar vositasidagi bandlanish she'rni go'yo ikki mustaqil bo'lakka bo'lib tashlaydi. Har bir band o'ziga xos tasviriylikka ega bo'ladi. Bu esa vazndagi, ohangdorlikdagi va obrazlar talqinidagi mukammallikni ta'minlaydi. Shuningdek, misralarni ikki bo'lakka bo'lib, o'ziga xos ritm izchilligini ta'min etgan *sezura* (// belgisi bilan ifodalangan - S.A.) yuqoridagi bandlarda o'zidan oldingi so'zlar urg'usini oshirish bilan birga ma'no va ohang ta'sirchanligini orttiradi. Zero, "Ayrim tadqiqotchilar

turoq(stopa)lar oʻrtasidagi barcha pauzalarni ham sezura deb ataydilar. Ular turoqlar oʻrtasidagi pauzalarni kichik sezura, turoqlarni ikki guruhga ajratuvchi asosiy pauzani esa bosh sezura deb ataydilar. Biroq turoq(stopa)larni ikki guruhga ajratuvchi asosiy pauzani sezura deb atash tugʻriroqdir”. Ushbu sheʼrda sezura tufayli yuzaga kelgan izchil musiqiy toʻlqin vaznning ohang tovlanmalarini yanada yorqin yuz koʻrsatishiga yordam bergan. Izosillabizm - teng hijolilikning oʻziga xos namunasi boʻlgan yuqoridagi sheʼrlarda turoqlanish, ritmik pauzalar hamda evfonik vositalar ohangdorligi vazn opqali yuz koʻrsatadigan taʼsirchanlikka xizmat qiladi. Oybek sheʼrlaridagi izosillabizm vaznning ohang izchilligini va taʼsirchanligini taʼmin etadi.

“Ritm - matn elementlarining maʼlum masofada izchil takrorlanishi” ekan, Oybek ham takror asosida vazn salmogʻini oshirishga, ohang izchilligini yuzaga chiqarishga erishadi. Goh tovush va soʻzlar, goh ibora va misralar takroridan foydalanib, yuksak ifodaviylik va maʼnodorlikni namoyon etadi. Shoir fikricha, soʻz ulkan salmoqqa ega boʻlmogʻi, har bir misraning tovush, ritm va vazn jilolariga mos kelmogʻi shartdir. “Lirikada soʻz ritmli, ohangdosh qatorlarni tashkil etadi. Soʻz yolgiz mazmunni ifoda qilish vositasi emas, maʼlum tovush, ohang kompleksi kabi badiiy element boʻlib xizmat etadi”. Ayniqsa, “Kech kuzda” sheʼridagi ritmik jilolarning oʻziga xos falsafiy fikrlar ifodasida oʻn toʻrt boʻgʻinli vazn ohangdorligi muhim oʻrin tutadi. Muttasil harakatdagi olam, umrning oʻtkinchiligi, abadiylik haqidagi nekbin tuygʻular ifodasida parallelizm orqali yuzaga kelgan musiqiylikning ahamiyati kattadir. Asosiy turoqlar 7+7 tarzida boʻlgan birinchi satr 4+3+5+2 shaklda, ikkinchi va toʻrtinchi satrlar 4+3+4+3 tarzda, uchinchi satr 4+3+3+4 shaklda ichki turoqlanib, chuqur falsafiy mushohadalar bayoniga xizmat qilgan:

Havo bulut...1 Shamollar II yana yigʻlaydi I sekin, I

Boʻsh dalalar I koʻksida II alam mudrab I yotadi. I

Eshagiga I yuk ortib, II bir bola I oldin ketin I

Ufq-lar-la I oʻpishgan II yoʻlda ketib I boradi. (1,176)

Oybek mahorati shundaki, ramziy ishora va obrazlar orqali olamning muttasil aylanma harakati hamda borliqning bir shakldan ikkinchi shaklga oʻtib turishi muqarrarligini, avlodlar almashinuvi tabiiy hol ekanligini hayotiy tafsillar vositasidagi sheʼriy kartinada ifodalashga erishadi. Shoirning oʻtkinchilik va abadiylik, hayot va borliq, inson va olam haqidagi falsafiy oʻy-kechinmalari ifodasida kuz manzaralari tasviridan foydalanishi bejiz emas. Chunki u umrlar shomini eslatadi. Kuzda olamning abadiy harakati, jumladan, inson ham tabiatning zarrasi ekanligi yaqqolroq koʻzga tashlanadi. U yigʻlayotgan shamollarda oʻt-oʻlanlari qovjirab, hosili yigʻib olingan boʻsh dalalarning alamli holatini chuqur his etadi. Abadiylik timsoli – “ufqlar-la oʻpishgan yoʻl”, toʻxtovsiz almashinuvdagi avlodlar – “eshagiga yuk ortib borayotgan bola” tasvirlari bir qarashda juda oddiy tuyulgan, ammo chuqur falsafiy fikr va tuygʻular singgan satrlarning yaratilishiga asos boʻladi. Ushbu oʻrinda Xondamirning “Vaznli va qofiyali soʻz toza va porloq bir gavhardir”, degan soʻzlarini Oybekning yuqoridagi satrlariga ham bimalol qoʻllash mumkin. Undagi vazn izchilligi nafaqat soʻzlarni oʻziga xos tovlantirgan, balki borliqning abadiy muttasil harakati tasviriga ham yordam bergan.

Vazn xilma-xilligi va mukammalligini taʼminlash borasida tinimsiz ijodiy izlanishlar olib borgan shoir ilk toʻplami “Tuygʻular»dayoq katta muvaffaqiyatlarga erishdi. Ushbu toʻplamdan joy olgan qirq uch sheʼridan eng koʻpi sakkiz (14 sheʼr), yetti (11 sheʼr), besh (8 sheʼr) boʻgʻinli vaznlarda, besh sheʼr 11 boʻgʻinli vaznda, qolgan besh sheʼr (bittadan) olti, toʻqqiz, oʻn. oʻn ikki boʻgʻinli va erkin vaznda yozilgandir. Tabiiyki, turli vaznlardan foydalanish borasidagi ushbu miqdor shoir mahoratini belgilovchi oʻlchov emas. Balki ularning ijodkor uslubiga xos jihatlardagi oʻrni va ahamiyati muhimdir. Ushbu xilma-xillikni oʻrganish esa Oybekning sheʼr tuzilishini takomillashtirish, vaznning mazmun, gʻoyaviy pafos va obrazli ifoda bilan mushtarakligini taʼminlash borasidagi tinimsiz ijodiy izlanishlari haqida maʼlum tasavvur hosil qilishimizga yordam beradi. “Sheʼr ritmi, odatda vazn, boʻgʻin, turoq, pauza,

band, qofiya, intonatsiya, badiiy figuralar, badiiy fonetika bilan uzviy bog‘liq bo‘ladi... barmoq vaznidagi she’rlarda ritm misralardagi bo‘g‘inlarning miqdor jihatidan bir tekisda, turoqlarning bir tartibda, bandlarning bir xilda takrorlanishidan, qofiya, radif, refren, naqoratlar sistemasidan kelib chiqadi”. Oybek she’riyatining vazn tovlanishlari ham ana shu jihatlardagi o‘zaro bog‘liqlikda ko‘rinadi. Furqatning “Sayding qo‘yaber, sayyod” musaddasiga o‘xshatma tarzida yozilgan “Oltin qo‘ng‘izga” (1924) she’ri 4+4+3 tarzidagi turoqlanishning o‘n bir bo‘g‘inli vaznida. Asosan, fe‘l va ot qofiyalaridan tuzilgandir. She’rdagi “*oltin qanotlar*”, “*olti yuz*”, “*oltin qo‘ng‘iz*” birikmalari vositasida yuzaga kelgan kompozitsion bog‘lama erkinlik haqidagi g‘oyaviy pafos ta’sirchanligini, bandlararo ohang va vazn uyg‘unligini yuzaga chiqaradi. Dastlabki “Quying, oltin qanotlarin bog‘lamang, Erka ko‘ngil chechaklardek yashnasin. Tutqunlikda uning qalbin dog‘lamang, Bo‘stonlarda bir oz kulib yayrasin!”(1,17) tarzidagi lirik da‘vat bilan boshlangan satrlar keyingi bandda “oltin qo‘ng‘iz”ga qaratilgan lirik murojaat bilan almashadi. Ko‘klam go‘zalligi va sevgining totli damlaridan bahramand bo‘lishga undash g‘oyasi bilan uyg‘unlashib ketadi. Ko‘klam tasviri esa qiyoslashlar va jonlantirishlar, istioraviy so‘z va birikmalar vositasidagi o‘n bir bo‘g‘inli vazn ohangdorligida namoyon bo‘ladi. Ushbu ohangdorlik keyingi misralardagi “**uch-kuch**” qofiyalaridagi **ch** tovushi musiqiyli bilan qo‘shilib ketadi. Alohida tovlanmalarning, intonatsion ko‘tarinkilikning, erkinlik haqidagi nekbin tuyg‘ularning ifodalanishiga olib keladi: “Oltin qo‘ng‘iz, ipni uzdim, ko‘kka uch! Sevganingning yuzlaridan o‘pib, quch!”. Uchinchi va to‘rtinchi bandlardagi “**qayrilmish - ayrilmish**”, “**kuylaysen - so‘ylaysen**”, “**uzay – tuzay**”, “**yayra – sayra**” tarzidagi fe‘l qofiyalar tarkibidagi **a, y** tovushlari takroridan tug‘ilgan alliteratsion ohangdorlik nozik kechinmalar ifodasiga yordam bergan.

Ma’lumki, “She’rning ohang tuzilishida tovush takrorlari muhim bo‘lib, musiqiy tizimning asosi hisoblanadi. U orqali she’r badiiy ifodaviy ahamiyat kasb etadi”. Satrlari 4+4+3 tarzidagi turoqlanishga asoslangan she’rning vazn barqarorligi keyingi misralarda ham saqlangan. Erkinlikni ulug‘lovchi, ozodlikka chorlovchi nekbin da‘vat yuz ko‘rsatadi: “Oyog‘ingga ip taqilmish, kel, uzay! Sen-da bir oz yaproqlarda kul, yayra. Erkinlikning yo‘llarini, kel, tuzay, Ruhim uchun sen nag‘ma chal, bir sayra!”, Tabiatning har bir narsa-hodisalari va jonivorlaridan ruhiy yuksalish ola bilgan shoir yurtimizning betakror manzaralaridan beqiyos go‘zallik topa biladi. Uning o‘n bir bo‘g‘inli sodda vazn(4+4+3 tarzidagi turoqlanish)ga asoslangan “Quyosh yo‘li” she’ridagi qiyoslashlar va leksik - morfologik parallelizm asosidagi satrlarda hayrat tuyg‘usi balqib turadi. Yurtimiz betakror manzaralarining keng, izchil ifodasida vaznning o‘rni katta bo‘lganligini ko‘ramiz. “O‘zbekiston - paxta yurti, bog‘lar diyori, O‘zbekiston - sevinch, gullar o‘sgan chamanzor. O‘zbekistan - go‘zal bir yurt, yangi mazmuni Yangi zafar tog‘larini oshar purviqor” (2,77) satrlaridagi **a,b,v,b** tarzidagi qofiyalanishdan yuzaga kelgan musiqiylik, birinchi turoq tarkibidagi **o‘** tovushiga xos ohangdorlikning boshqa turoqlarda ham (faqat birinchi satrdagi ikkinchi va uchinchi turoq bundan mustasno) izchil takrorlanishi o‘ziga xos ritm va vazn izchilligidagi musiqiylik bilan mushtaraklik kasb etadi. Yuqoridagi bandning birinchi, ikkinchi, to‘rtinchi satrlari leksik-morfologik, uchinchi satri intonatsion parallelizm asosida tuzilgan. Dastlabki satrlarda bosh turoq birinchi turoqlar bo‘lib, ulardan so‘ng bosh ritmik pauzalar mavjud. Ular tufayli misralar ikki nisbiy mustaqil bo‘laklarga ajraladi. Dastlabki uch satrning ikkinchi va uchinchi turoqlari hamda to‘rtinchi satrning birinchi va uchinchi turoqlari esa kichik turoqlardir.

Oybekning tasvir predmeti bilan mazmunning uyg‘unligini ta’minlashda vazndan foydalanish mahorati “Quyosh va suv qo‘ynida” (1928) she’rining qo‘shma vazn asosidagi satrlarida ko‘rinadi. She’rning birinchi bandi o‘n misradan, ikkinchi bandi yetti misradan, uchinchi bandi sakkiz misradan tashkil topgan. Anhorning o‘ynoqi holati qo‘shma vaznning ohang jilolari orqali namoyon bo‘ladi. Unda shoirning xilma-xil turoqlanish va qofiyalanishdan foydalana bilish mahorati ham ko‘zga tashlanadi:

3	2	=	5
Feruza I anhor -11			
3	2	=	5
O'ynoqi I bir qiz, 11			
2	3	=	5
Ko'ngil I ochilar I			
5			
Quchoqlarinda, 11			
5	5	=	10
Gullardan uqa I qirg'oqlarinda. 11			
2	3	=	5
Suvlar 11 qitiqlar, I			
3	2	=	5
Cholg'usin I chalar. I			
2	3	=	5
Birga I kuylaymiz, I			
2	3	=	5
Birga I o'ynaymiz... I			
5	5	=	10
Kumush suvlarning II yotoqlarinda. II (1.140)			

She'ning birinchi va ikkinchi satrlaridagi turoqlanishda bir xillik saqlangani holda uchinchi misrada turoq o'rinlari almashadi. To'rtinchi satrda esa turoqlanish bir so'zda, ya'ni besh bo'g'inli ichki turoqda ifodalanadi. Beshinchi satrda o'n bo'g'inli (har bir turog'i besh bo'g'indan iborat) turoqlarga birlashadi. Oltinchi, sakkizinchi, to'qqizinchi satrlar 2+3 tarzda turoqlangan. Yettinchi satrda 3+2 bo'g'inli turoqlanish, o'ninchi satr esa 5+5 tarzda bo'g'inlar turkumidan tuzilgandir. O'ninchi satr bilan beshinchi misra o'zaro ohang uyg'unligiga kirishib, turoqlanishdagi so'zlarning son jihatidan o'zaro mutanosibligi intonatsion va ohang izchilligini ta'minlagan. She'rda beorom anhor holatining **o'ynoqi qizga qiyoslanishi** o'ziga xos tasviriy ifodani yuzaga keltirgan. "Yotoqlarinda" *istorasi* suvlar og'ushining orombaxshligini, "**suvlar qitiqlar**", "**cholg'usin chalar**" *jonlantirishlari* o'ynoqi to'liqlar va ular ovozdagi yoqimlilikni ifodalaydi. Shuningdek, **feruza, kumush** *sifatlashlari* anhor suvlaridagi rangin tovlanishlarning rassomona chizgisini ta'min etadi.

"**Qirg'oqlarinda-yotoqlarinda**" qofiyalaridagi "**lar**" qo'shimchasi erkalovchilik xususiyatlarini, "**kuylaymiz-o'ynaymiz**" qofiyalaridagi "**miz**" qo'shimchasi ohangdorlikni ham namoyon etib, nozik tuyg'ularning satrlarga singishiga yordam beradi. Tabiat va jamiyat, borliq va inson hayoti izchil takroriy harakatlardan, muayyan qonuniyatga bo'ysunuvchi ritmlardan tashkil topgan. Bizning mavjudligimiz, hayotimiz, kundalik turmushimiz ana shu ritmlar asosidadir. Hatto "Arablar o'z she'rlarining vaznini boshlab tuya yurishining "ritmi"dan olgani haqida ba'zi afsonalarni rivoyat qiladilar. Tuya yurishini tezlatish uchun arab tuyachilarining maxsus ashulalari bor. Bu ashulalardagi ritmni tuya yurishiga yaxshi ta'sir qilg'onini ko'rgan sayyohlar xabar beradilar". Binobarin, «She'rdagi har bir bo'g'in, har bir so'z va har bir gap ritm qonuniyatlariga bo'ysungani holdagina yashay oladi". She'r davomida kesma va ortirma satrlarning turoqlarga bo'linish jarayoni mazmun talabi bilan yanada maydalashadi. Natijada, o'ziga xos vazn yuz ko'rsatadi.

Birinchi bandning dastlabki misrasidagi "*anhor*", "*bir qiz*", "*ko'ngil*", "*gullardan uqa*", "*suvlar*", "*cholg'usi*", "*kumush suvlarning*" so'zlari vositasidagi turkumlanish **bosh turoqlarni**, "*quchoqlarinda*" so'zi vositasidagi turkumlanish **ichki turoqni**, "*qirg'oqlarinda*", "*yotoqlarinda*" so'zlari vositasidagi turkumlanish **oxirgi turoqni**, "*feruza*", "*o'ynoqi*", "*ochilar*", "*qitiqlar*", "*chalar*", "*birga*", "*kuylaymiz*" so'zlari asosidagi turkumlanish **ichki turoqni** tashkil etadi. Oybek she'rlarining asosini, aksariyat, voqeabandlik tashkil etadi.

Akademik N.Karimov “Uning qariyb barcha she’rlaridagi tabiat va inson tasviri nozik kuzatishlarga boy. Hayotiy detallar tizmasi uning she’rlariga voqeabandlikni olib kiradi. Voqeabandlik esa Oybek she’rlarini harakatga keltiruvchi kuchga aylanadi”³ deya to’g’ri ta’kidlaydi. Voqeabandlik asosidagi yuqoridagi she’rda ham obrazlar tasviriga xos mukammal ifodaviylikda vazn, ritm jilolarining ahamiyati kattadir. Dastlabki satr so’ngidagi *katta ritmik pauza zangori* sifatlanishiga bo’lgan urg’uni kuchaytirib, osmonning go’zal chizgisida malum o’rin tutsa, keyingi satrdagi *katta ritmik pauza* porloq nurlar og’ushidagi **quyosh** obrazining o’ziga xos qabartma talqinini ta’minlagan. Uchinchi, to’rtinchi va beshinchi satrlardagi katta ritmik pauzalar quyosh nurlarining suvlarga singish jarayonidagi izchil tasvirga yordam berayotir. Oltinchi satrdagi katta ritmik pauza quvnoq anhordagi shiddatkorlikning urg’u yordamidagi kuchaytirilgan tasvirini yuzaga chiqargan. Tasvirdagi “o’ynoqi qiz”dek “feruza anhor”ning rangin jilvalari ritmik pauzalar orqali yuzaga kelgan ohangdorlikda namoyon bo’ladi.

Shuningdek, “...she’riy so’zlar ma’lum vaznga tushirilib, she’riy bo’laklarga bo’linsagina aytilgan so’zlar she’r bo’la oladi”. Abu Nasr Forobiyning ushbu fikrlarida musiqiylikni ta’minlash, ritmik izchillikni yuzaga keltirish, cheklangai so’zlar vositasida ta’sirchanlikka erishish poeziya uchun xos jihatligi ta’kidlanadi. Qo’shma vazn asosidagi satrlarni “Qish kechasi”, “Abadiy yo’lchilar”, “Sevgi qurboniga”, “Balkonimda”, “Tovshim”, “Samarkand oqshomi”, “Bulutlar kuldi porloq...”, “Afrosiyob yo’lida”, “Qish kuylari”, “Chechaklar siri”, “Yalta kechasi”, “Sochlarningning, ey yosh qiz...”, “Qora dengizga”, “Og’ochlarning orasidan...” kabi she’rlarda ham uchratish mumkin.

XULOSA

Oybekning vazn orqali shakl va mazmun, ma’no va ohang, ifoda va kompozitsion birlikni yuzaga chiqarish borasidagi poetik mahorati hamda uslubiy izlanishlari:

- birinchidan, she’riyatdagi mavjud barcha vaznlarda poetik fikr va tuyg’ular ta’sirchanligidan, obrazli ifoda jozibadorligidan, ohangning xilma-xil ifoda tovlanmalaridan foydalana bilganligida;
- ikkinchidan, vaznning musiqiy jilolari obraz va mazmunni, evfonik kontekst va g’oyaviy pafosni yoritishga xizmat ettirilganligida;
- uchinchidan, obrazli ifodaning ritm bilan, tuyg’u-kechinmalar tasvirining ohangdorlik bilan uyg’unligi vazn orqali yuzaga kelganligida;
- to’rtinchidan, qofiya va bandlanishning, ritm va alliteratsion vositalarning poetik kontekstdagi muhim o’rnini vazn ta’minlaganligida;
- beshinchidan, she’riy ifodaning shoir uslubiga xos namunalarini yaratishda vazn ohangdorligi ulkan ahamiyat kasb etganligida ko’rinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oybek. Mukammal asarlar to’plami. –T. 14. –B. 110.
2. Vohidov E. Iztirob. –T.: O’zbekiston, 1992. –B. 227.
3. Medvedov V.P. Izuchenie liriki v shkole. –M.: Prosvetnenie, 1985. –S. 58.
4. Shervinskiy S.V. Ritm i mysl. –M.: Nauka. 1961. –S. 36.
5. Izzat Sulton. Adabiyot nazariyasi. –T.: O’qituvchi. 1980. –B. 406.
6. Ognev V. Kniga pro stixi. –M.: Sov.pisatel. 1963. –S. 188.
7. Osim M. Oybek va uning she’rlari // O’zbekiston adabiyoti va san’ati. -1989. - 11 avgust.
8. Mirvaliev S. Hayot va kurash poeziyasi. – T.: O’zdamnashr, 1962. – 173 b.
9. Yoqubov H. Oybek lirikasida g’oyaviylik va mahorat. – T.: O’zfanakadnashr, 1963. – 188 b.
10. Yoqubov H. Adibning mahorati. - T.,1966. – 310 b.
11. Qo’shjonov M. Oybek mahorati. –T.: Badiiy adabiyot, 1965. – 355 b.
12. Qayumov L. Olmos iste’dod. –T.: O’zbekiston, 1965. – 36 b.

13. Sobirov O. Oybek ijodida folklor.– T.: Gʻ.Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, 1975.– 104 b.
14. Nazarov B. Bu sehrli dunyo. –T.: Gʻ.Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, 1980. – 173 b.
15. Karimov N. Ilhom chashmasining ajib mavjlari. – T.: Fan, 1982. – 56 b.
16. Gʻafurov I. Yurak – alanga. – T.: Gʻ.Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, 1985. – 294 b.
17. Hamdamov U. “30-yillar oʻzbek sheʼriyatida “sof lirika” muammosi” (Oybek sheʼriyati asosida).: Filol.fanlari nomzodi ... dis. – T., 1997. – 142 b.
18. Sabirdinov A. Oybek sheʼriyatida soʻz va obraz.: Filol.fanlari nomzodi ... dis. – T., 1993. – 138 b.
19. Tinyanov Yu. Problema stixotvornogo yazyka. -L., 1924. -S. 8 // Lotman Yu.M. Analiz poeticheskogo teksta. L., 1972. -S. 37.
20. Kojinov V.V. Kak pishut stixi. O zakonax poeticheskogo tvorchestva. -M.: Prosveshchenie, 1970. - S. 90-91.